

2. Апресян Ю.Д. Избранные труды. В 2 т. Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю.Д. Апресян. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1995. – 767 с.
3. Бондаренко Н.В. Українська мова: підручн. для 10 кл. ЗНЗ з рос. мовою навч. / Н.В. Бондаренко – К.: Грамота, 2010. – 288 с.
4. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
5. Глазова О.П. Рідна мова: підруч. для 10 кл. ЗНЗ / О.П. Глазова, Ю.Б. Кузнецов; наук. ред. І. Вихованець. – К.: Зодіак-ЕКО, 2010. – 256 с.
6. Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 10 класу (рівень стандарту) / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний. – К.: Генеза, 2010. – 220 с.
7. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо. До питання формування мовної культури / Л. Мацько // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 2-3.
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Українська мова: 5-9 класи / уклад. Г.Т. Шелехова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, В.І. Новосьолова, М.І. Пентиліук А.С. Пономаренко, К.В. Таранік-Ткачук. – К.: Вид. дім «Освіта», 2013.
9. Соціолінгвістика: навчальний посібник / Л. Антошкіна, Г. Красовська, П. Сигеда, О. Сухомлинов. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. – 360 с.
10. Українська мова: підруч. для 10 кл. ЗНЗ з навчанням укр. мовою: профіл. рівень / М.Я. Плющ, В.І. Тихоша, С.О. Караман, О.В. Караман. – К.: Освіта, 2010. – 416 с.

Ю.И. АРТЕМОВА. ОБУЧЕНИЕ ПЕРИФРАЗИРОВАНИЮ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ

Резюме. В статье рассмотрено явление перифразы как описательного речевого оборота, а также процесса перифразирования и развития у учащихся перифразистических способностей в контексте развития их коммуникативной компетенции. Проведен обзор части учебников и учебных пособий по украинскому языку для общеобразовательных учебных заведений средних и старших классов и работ ученых в области перифразирования. Обучение языку должно строиться на принципах коммуникативного подхода к овладению языком, речевой направленности и функциональности. Однако четкой продуманной системы работы над эмоционально-экспрессивными средствами языка, в том числе и перифразой в методике на сегодняшний момент окончательно не разработано. На основе анализа и обобщения выявлены лишь некоторые учебники, где подается материал о перифразе как тропе, однако почти не найдено упражнений, направленных способствовать продуцированию собственных перифразистических выражений с целью формирования образного языка с помощью перифразы.

Ключевые слова: перифраз, перифразирование, коммуникативная компетенция, перифразистическая способность, речевой оборот, современные учебники.

Y.I. ARTEMOVA. THE TEACHING OF PARAPHRASING AS A TOOL OF DEVELOPMENT STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE

The summary. The examines the phenomenon of paraphrase as a descriptive expressions, and paraphrasing process, development of students' abilities of paraphrasing in the context of their communicative competence in the article. An overview of the most common in school textbooks and teaching materials in the Ukrainian language middle and high school and the works of contemporary scholars in the field of paraphrasing. The teaching of languages should be based on the principles of the communicative approach to language acquisition, orientation of speech and functionality. However well thought out system of work on emotional and expressive means of the language, including a paraphrase technique at the moment is not clearly developed. Based on the analysis and synthesis of data are identified just a few books, where the phenomenon of paraphrase determined as a trope, but hardly found the exercises which directional to promote their making periphrastic expressions to form a figurative language using paraphrases.

Key words: paraphrase, paraphrasing, communicative competence, periphrastic ability, speech, modern textbooks.

Рекомендовано до друку.

Канд. пед. наук, доц. Н.М. Сіранчук.

Одержано редакцією 16.02.2017 р.

УДК: 373. 3: 005. 591. 6

Н.Б. БАБІЙ

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ В РУСЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Резюме. У статті актуалізовано проблему збереження соціокультурних традицій при впровадженні інновацій в навчально-виховний процес початкової школи. Висвітлено результати теоретичного аналізу літературних джерел з проблеми інноваційної діяльності у початковій школі. Окреслено соціально-психологічні функції традицій, визначено їх роль у збереженні унікальності культури народу, його самотності. Розкрито значення соціокультурних традицій для формування етнічної самосвідомості підростаючого покоління.

© Н.Б. Бабій, 2017

Розглянуто чинник сімейного виховання, зокрема, його вплив на етнізацію дітей молодшого шкільного віку. Наголошено на важливості гармонійного поєднання соціокультурних традицій та нововведень в організації освітнього процесу у початковій школі.

Ключові слова: соціокультурні традиції, інновації, інноваційна діяльність у початковій школі, нововведення, етнічна самосвідомість, етнізація.

Удосконалення сучасної системи освіти немислиме без впровадження інновацій. Погляд на розв'язання проблем шкільної практики в новому ракурсі, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, застосування новітніх технологій – все це вимагає від педагога не тільки високого рівня професійної компетентності, креативності, а й розсудливості, виваженості у прийнятті рішень, вміння адекватно оцінювати отримані результати і, за потреби, своєчасно відмовлятися від неефективних методів та прийомів роботи, орієнтирів, що виявились хибними. Надзвичайно важливо в рамках інноваційної діяльності не знівелювати традицій, породжених самим життям і культурним середовищем, перевірених часом, прийнятних для конкретного соціуму. Інновації заради інновацій та зміни існуючого ладу можуть вкрай негативно позначитися на якості освітнього процесу, віддалити досягнення бажаних результатів або ж породити непередбачувані проблеми й небезпеки. Так, за умови, коли інноваційна діяльність іде всупереч соціокультурним традиціям, під загрозою опиняється етнічна самобутність народу, порушується трансляція морально-духовних цінностей прийдешнім поколінням. У цьому аспекті привернення особливої уваги фахівців потребує початкова школа – та ланка освіти, яка, поруч з іншими завданнями, відповідає за формування етнонаціональної самосвідомості підростаючої особистості.

Проблема інноваційної діяльності в освіті знаходить різноаспектне висвітлення в науковому доробку сучасних учених. Увага дослідників, в основному, сфокусована на питаннях використання в навчально-виховному процесі нових методик викладання, нових способів організації занять, нововведень у змісті освіти, впровадження інтеграційних програм навчання, застосування нових підходів до оцінювання результатів навчання (О. Арламов, А. Вербицький, В. Журавльов, В. Загвизинський, М. Кларин, І. Підласий, М. Поташнік). Сучасні наукові розвідки спрямовані не тільки на пошук дієвих шляхів розв'язання проблеми створення й впровадження нового в системі освіти, а й передбачають вивчення: особливостей сприймання інновацій соціально-педагогічним співтовариством; підготовки педагогічних кадрів до інноваційної діяльності; управління інноваціями в закладах освіти (І. Гавриш, Л. Даниленко, І. Дичківська, О. Козлова, О. Пехота, О. Пометун, Л. Ребух).

У контексті нашого дослідження вагомим значення набувають напрацювання учених щодо розробки культурологічного підходу до модернізації педагогічної освіти (О. Гармаш, В. Гриньова, В. Зелюк, С. Мельничук, О. Рудницька та ін.), наукові висновки про соціокультурні аспекти педагогічних інновацій (Л. Подимова, В. Сластьонін). Результати сучасних досліджень у різних ракурсах висвітлюють проблему педагогічних інновацій в початковій школі. І тільки окремі з них напряму пов'язані з урахуванням ролі соціокультурних традицій при впровадженні нововведень в освітню практику (Т. Братченко, В. Зелюк, С. Паршук).

Вченими обґрунтована роль соціокультурних традицій у побудові національної системи освіти. В загальноприйнятому розумінні традиції розглядаються як усталені, успадковані від попередніх поколінь форми поведінки й взаємин, типові для певного суспільства, підтримувані суспільною думкою. В напрацюваннях зарубіжних та вітчизняних авторів традиції виступають чинником збереження соціокультурної спадщини народу і його самобутності, уможливають розвиток етносу в умовах соціокультурних трансформацій (Г. Гадамер, С. Кримський, О. Онищенко, П. Рікер, І. Чернікова).

Попри суттєві напрацювання дослідників, окреслена проблема залишається нерозв'язаною повною мірою в теоретичному й емпіричному аспектах. Зокрема, нових підходів потребує використання соціокультурних традицій в навчально-виховному процесі школи, актуалізація їх педагогічного потенціалу в органічному поєднанні з інноваціями. Оскільки соціокультурні традиції виступають важливим чинником етнізації, то в даній статті ми сфокусуємо увагу на молодшому шкільному віці – періоді, впродовж якого триває і завершується перший етап становлення етнічної самосвідомості особистості. За мету ми поставили довести важливість збереження і творчого використання соціокультурних традицій в навчально-виховному процесі початкової школи в рамках педагогічної інноваційної діяльності.

Аналіз літературних джерел і досвід власних спостережень показує, що межі освоєння етнічного світу в молодшого школяра, у порівнянні з дошкільником, значно розширюються, що необхідно враховувати у процесі навчання і виховання. Різні нововведення, відповідаючи запитам сучасності, актуалізують у початковій школі розвиток інтелекту, здібностей у дітей, при цьому проблема формування етнічно свідомої особистості школяра посувається на задній план. Мова не йде про проведення навчально-виховних заходів на національну тематику, заздалегідь запланованих і приурочених до подій минулого та сучасності. Вони часто мають для дітей формальний характер і, збагачуючи знання, не проникають глибоко в емоційно-почуттєву сферу, не знаходять відображення в поведінці. Тобто, формування когнітивного, емотивного і конативного компонентів етнічної самосвідомості відбувається без дотримання принципу єдності, взаємозв'язку, а етнопсихологічні уявлення (часто хаотичні й розмиті) не впорядковуються в систему [2; 3; 4; 6; 7].

Глибинний соціально-психологічний зміст і функції традицій дозволяють зберегти й передати підростаючому поколінню способи дій і особливості поведінки в ситуаціях і обставинах, типових для конкретного соціуму, звичних для етнічної спільноти. А. Склярук з цього приводу слушно зауважує, що в соціокультурних традиціях народу закріплюються закони соціальної взаємодії. Вплив цих законів простежується вже у первинній соціалізації дітей, яка відбувається в колі сімейного виховання [5].

Традиції, яких дотримуються у сім'ї, проєктуються на поведінку дитини в школі, про що повинен пам'ятати учитель в побудові відносин з учнем і його батьками. Родина, в якій цінується педагогічний досвід народу й примножуються сімейні традиції, створює сприятливе середовище для виховання дітей в дусі патріотизму, гуманізму, демократії. Однак реалії сьогодення показують, що стрімко зростає кількість неблагополучних сімей, у яких емоційно-психологічний клімат порушений, виховні функції реалізуються на вкрай низькому рівні, батьки не дотримуються ціннісних орієнтирів у внутрішньосімейному спілкуванні. Цілком зрозуміло, що вчителям працювати з дітьми, виховання яких здійснюється в подібних умовах, надзвичайно важко. Традиційні підходи не дають бажаних результатів, спонукаючи педагогів до пошуку більш дієвих методів і форм роботи. Тож окремі фахівці наполегливо вивчають досвід колег за рубежом, провадять інноваційну діяльність, запозичуючи ідеї, що поляризуються за соціокультурною ознакою, керуються правилом: «чуже краще, ніж своє». Як наслідок, у багатьох випадках втілені в освітню практику нововведення не сприймаються дітьми і викликають супротив у батьків, утруднюють педагогічну діяльність та спілкування, не забезпечуючи очікуваних результатів. Ми ж вбачаємо педагогічну цінність і доцільність в тих інноваціях у початковій середній освіті, ідеї яких витікають з багатої культурної спадщини рідного народу. Їх творче втілення в навчально-виховний процес у вузькому значенні дозволить покращити його якість, сприятиме формуванню моральної особистості учня, етнічно свідомої та позитивно спрямованої. В широкому – позитивно позначиться на збереженні етнічної унікальності в умовах глобалізації та уніфікації культур. Виходячи з того, що соціокультурні традиції слугують надійним механізмом саморегуляції етнічної самосвідомості, використання їх є актуальним і в роботі з молодшими школярами, і зі старшими за віком дітьми. Однак в підлітковому чи аж ранньому юнацькому віці низькоефективно розпочинати формування якостей, основа яких не була закладена раніше, складно прищеплювати цінності, життєве значення котрих досі не розкривалося.

У початковій школі творче поєднання соціокультурних традицій із сучасними методами та засобами навчання дозволить реалізувати освітні завдання в руслі формування етнічно свідомої особистості школяра, розвитку у нього позитивної етнічної ідентичності. При цьому надійним союзником школи має виступати сім'я, в середовищі якої продовжуватиметься реалізація завдань навчання й виховання підростаючої особистості. Пам'ятаючи про зворотній зв'язок, варто наголосити на тому, що педагогічний колектив повинен вітати позитивні ініціативи батьків, виявляти гнучкість в організації спілкування і співпраці в ім'я дитини. В цьому плані традиції, як народні, так і сімейні, можуть слугувати джерелом ідей спільних заходів школи і родини, виступати своєрідним містком, що об'єднає зусилля обох сторін.

Отже, соціокультурні традиції, базуючись на дотриманні морально-етичних норм та правил поведінки, виступають дієвим способом збереження культури народу і розвитку соціальних взаємин. Переверені віками, вони не втрачають актуальності в умовах сьогодення, адже мають потужний виховний потенціал, сприяють формуванню етнічно свідомої особистості, соціально спрямованої і стійкої до життєвих негараздів та труднощів. Помилково вважати, що традиції заважають розвитку, не відповідають запитам сучасності. Навпаки, їх творче втілення в освітню практику, розгляд в новому ракурсі може мати інноваційний характер. Напрацювання учених, аналіз тенденцій і перспектив розвитку українського суспільства актуалізують проблему збереження соціокультурних традицій, їх використання у вихованні підростаючого покоління, враховуючи запити соціуму і вимоги сучасності до особистості. Оскільки експериментальне вивчення окресленої проблеми не знаходить достатнього висвітлення в сучасній психолого-педагогічній науці, подальші наукові розвідки вбачаємо саме у цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. – СПб.: Макет, 1995. – С. 112-143.
2. Нанаева Б.Б. Социокультурные традиции в контексте становления и развития самосознания этноса: автореф. дис. ... докт. филос. наук: спец. 24.00.01 Теория и история культуры / Б.Б. Нанаева. – Ростов-на-Дону, 2010. – 51 с.
3. Олійник В. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації / В. Олійник // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – №4. – С. 61-69.
4. Павленко В.М. Етнопсихологія: навч. посіб. / В.М. Павленко, С.О. Таглін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
5. Складрук А.В. Соціокультурні та соціально-психологічні чинники сімейної соціалізації / А.В. Складрук // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2016. – №1 (52). – С.84-88.
6. Рамазанова Р.М. Сохранение ценностей традиционной культуры как условие объединения усилий современной семьи и образовательного учреждения / Р.М. Рамазанова [Электронный ресурс]. – Режим доступа к источнику: <http://cyberleninka.ru/article/n/sohranenie-tsennostey-traditsionnoy-kultury-kak-uslovie-obedineniya-usiliy-sovremennoy-semi-i-obrazovatel'nogo-uchrezhdeniya>. – Назва з екрану.
7. Швардак М. Проблема впровадження педагогічних інновацій у навчально-виховний процес початкової школи / М. Швардак [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.kspu.kr.ua/download/conf2013/section1/article_shvardak.pdf. – Назва з екрану.

Н. Б. БАБИЙ. АКТУАЛЬНОСТЬ СОХРАНЕНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ТРАДИЦИЙ В РУСЛЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИЙ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Резюме. В статье актуализирована проблема сохранения социокультурных традиций при внедрении инноваций в учебно-воспитательный процесс начальной школы. Представлены результаты теоретического анализа литературных источников по проблеме инновационной деятельности в начальной школе. Описаны

социально-психологические функции традиций, определена их роль в сохранении культуры народа, его самобытности. Раскрыто значение социокультурных традиций для формирования этнического самосознания подрастающего поколения. Рассмотрен фактор семейного воспитания, в том числе, его влияние на этнизацию детей младшего школьного возраста. Отмечена важность гармоничного сочетания социокультурных традиций и нововведений в организации образовательного процесса в начальной школе.

Ключевые слова: *социокультурные традиции, инновации, инновационная деятельность в начальной школе, нововведения, этническое самосознание, этнизация.*

N.B. BABIY. THE URGENCY OF PRESERVING THE SOCIAL AND CULTURAL TRADITIONS IN LINE WITH THE INTRODUCTION OF INNOVATIONS IN THE ELEMENTARY SCHOOL

The article deals with a problem of preserving folk customs during the implementation of innovation in primary school. The theoretical analysis of literature sources for the problem of innovative activity in the elementary school is made. Characterized social and psychological functions of traditions, determined their role in preserving the unique culture of folk, its originality. Disclosed meaning of sociocultural traditions for formation of ethnic consciousness of the younger generation. The factor of family upbringing is reviewed, especially, its influence on ethnic socialization of children in primary school. Emphasized on importance of combination of the best traditions and innovations in the process of education at primary school.

Kew words: *sociocultural traditions, innovation, innovative activity in the elementary school, ethnic identity, ethnic socialization.*

**Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. В.В. Вербець.**

Одержано редакцією 23.02.2017 р.

УДК: 373. 3. 016: 811. 161. 2

В.В. ВІТЮК

РОБОТА НАД СЛОВНИКОВИМИ СЛОВАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ

Резюме. *У статті обґрунтовано актуальність роботи над словниковими словами у період навчання грамоти, що зумовлено важливою потребою розвитку мовної та мовленнєвої компетентності учнів початкової школи. Автор статті рекомендує проводити роботу над словниковими словами у визначеній послідовності з метою збагачення лексичного запасу молодших школярів, формування у них нормативних акцентуаційних та орфографічних умінь і навичок. Для кращого запам'ятовування значення, вимови та правопису словникових слів у 1 класі можна використовувати лінгводидактичні прийоми: тематичне групування словникових слів, кубування, ейдетика, какографія.*

Ключові слова: *словникові слова, орфограма, орфографія, правопис, орфографічна пильність, правописна грамотність, акцентуаційні уміння й навички, кубування, ейдетика, какографія.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема реалізації визначеної у Державному стандарті загальної початкової освіти (2011 р.) [1] мовної змістової лінії навчання української мови на одне з чільних місць висуває роботу над словом з огляду на ту важливу роль, яку відіграє лексика в комунікативно спрямованому оволодінні мовою, на актуальність потреби формування у молодших школярів орфографічних, фонетичних та акцентуаційних умінь і навичок, удосконалення умінь правильно, точно й образно використовувати лексику рідної мови під час продукування власних висловлювань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання роботи над словниковими словами на уроках української мови у початкових класах зверталися науковці, методисти, учителі-практики: М. Вашуленко, Н. Грона, А. Заїка, Л. Павленко, К. Пономарьова, С. Тарнавська, О. Чекіна та ін.

Мета статті – розкрити лінгвометодичні аспекти роботи над словниковими словами на уроках української мови у першому класі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Програма з української мови приділяє значну увагу словниковій роботі в початкових класах, оскільки оволодіння словниковими складом літературної мови є необхідною умовою вивчення учнями орфоєпії, орфографії, лексики, граматики української мови та розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Важливою частиною роботи з орфографії в початкових класах є засвоєння слів, вимову і написання яких молодші школярі повинні запам'ятати відповідно до програмових вимог. Написання таких слів переважно не можна пояснити правилами сучасного правопису, бо так склалося історично, що низка слів пишуться за традицією, тобто так, як вони писалися колись, хоч у сучасній мові такий правопис не відповідає ні вимові, ні граматичній структурі, написання цих слів треба лише запам'ятати. Засвоєння словникових слів у початкових класах досягається шляхом частотного вживання їх у різних вправах і завданнях з використанням традиційних та інноваційних методів і прийомів навчання.

Відповідно програмових вимог учні 1 класу повинні запам'ятати такі словникові слова: *бабуся, бджола, виразно, вірші, гумка, гудзик, джміль, дзига, дзьоб, дідусь, допитливий, загадка, зозуля, ім'я, їжак,*

© В.В. Вітюк, 2017